

**BALTŲ KALBOS IR
BALTOSIOS NAKTYS
TARTU UNIVERSITETE**

Jau tradiciškai apie Jonines rengiama konferencija romantišku pavadinimu „Baltų kalbos ir baltosios naktys“. Šios konferencijos prasidėjo Sankt Peterbur-

ge (2006), po to keliavo aplink Baltijos jūrą ir maždaug kas antri metai vyko Osle (2009), Stokholme (2010), Helsinkyje (2012). 2014 m. birželio 13–14 d. šią tarptautinę konferenciją, praplėstą literatūrologų pranešimais ir pavadintą „Baltų ir finų kalbų ir literatūrų tipologija ir kontaktai“, surengė Tartu univer-

siteto Kalbų centras ir Estų ir bendrosios kalbotyros katedra. Konferencijoje dalyvavo 24 filologai iš Latvijos, Vokietijos, Suomijos, Estijos ir Lietuvos, tarp jų – 4 literatūrologai iš Vilniaus ir Kauno universitetų (Laura Laurušaitė, Neringa Markevičienė, Audinga Peluritytė-Tikuišienė, Vijolė Višomirskytė). Konferencijos įžanginį žodį tarė Tartu universiteto profesorė, Lietuvos garbės konsulė Birutė Klaas-Lang ir Lietuvos Respublikos ambasados Estijoje pirmasis sekretorius Rimas Kungys, Tartu universiteto Filosofijos fakulteto patalpose atidaręs parodą „Understanding Lithuania(n): Ancient Language for Modern Communication“. Konferencijoje savo atradimus pristatė ir gerai žinomi baltistikos ir finistikos mokslininkai, ir jauni mokslininkai – doktorantai.

Daugiausia pranešimų buvo skirta gramatikos problemoms. Bonifacas Stundžia (Vilniaus universitetas) apibendrino gramatinę laiko raišką rytų baltų kalbose, išryškindamas panašumus ir skirtumus, pavyzdžiui: tiek lietuvių, tiek latvių kalboje labiausiai paplitęs laiko akuzatyvas; laiko lokatyvas būdingesnis latvių kalbai (*šajā skaistajā vasarā*), o laiko instrumentalis – lietuvių kalbai (*vakarais, dienomis*); laiko datyvas pastebėtas tik lietuvių kalboje ir tai retai (*palikau namus visai dienai*); labai retai pasitaiko laiko nominatyvas – tik su tikslo veiksmažodžiais ir paprastai drauge su įvardžiais (*kur vaikštai visas rytas?*); lietuvių rytinėse tarmėse pasitaiko net laiko genityvas (*ateik vakaro* ‘vakare’). Referate buvo aptartos ir prepozicinės, ir postpo-

zicinės konstrukcijos, reiškiančios laiką baltų kalbose, bei parodyta laiko raiškos sinonimija. Jurgis Pakerys (Vilniaus universitetas), diskutuodamas su Sigute Rackevičiene (2004), sutelkė dėmesį į perifrastinius kauzatyvus lietuvių kalboje (dabartinės lietuvių kalbos tekstyno pagrindu analizuodamas konstrukcijas su veiksmažodžiais *versti, leisti, duoti*, kur *versti* reiškia privalomą veiksmą, *leisti* – leidimą, o *duoti* tenka periferinis vaidmuo), lygindamas jų produktyvumą bei vartojimą arealiniu aspektu (su latvių, estų, suomių, švedų, rusų kalbų duomenimis). Suomių slavistė Marja Leinonen lygino egzistencinius neigiamuosius sakinius suomių, latvių ir lietuvių kalbose – atskleidė panašumus ir skirtumus, pasirenkant atitinkamą linksnį po neiginio, aptarė išimtinius atvejus ir jų atsiradimo priežastis. Apie dabartinės latvių kalbos nelinksnuojamųjų dalyvių (padalyvių) *-ot(ies)* įvairuojančias konstrukcijas – jų semantiką ir sintaktines funkcijas – kalbėjo Latvijos universiteto mokslininkės Andra Kalnača ir Ilzė Lokmanė. Keletas pranešėjų lygino estų ir latvių medžiagą: doktorantės Kerttu Kibbermann (Latvijos universitetas) ir Merle Madisson (Tartu universitetas / Estų kalbos institutas) kalbėjo apie tai, kaip estų transliatyvo konstrukcijos perkeliamos į latvių kalbą. Trijų Tartu universiteto kalbininkių – Birutės Klaas-Lang, Karlo Pajusalu ir Renatės Pajusalu – bendrame pranešime supažindinta su rezultatais naujausios apklausos apie kreipinio ir prašymo raišką estų, lietuvių ir rusų kalbose. Be

kita ko, šis – ne tik lingvistinio, bet ir kultūrinio – reiškinių tyrimas rodo tarpusavio kontaktų įtaką. Ventspilio universiteto doktorantė Silga Sviķē trumpai ir gana formaliai palygino botanikos terminų pateikimą įvairių laikotarpių dvikalbiuose žodynuose.

Baltų ir finų kalbų kontaktus, remiantis vardyno medžiaga, analizavo Laimutė Balodė (Latvijos universitetas / Helsinkio universitetas), pateikusi naują limnonimų – potencialių finizmų – paplitimo žemėlapi baltų teritorijose, ir Ojaras Bušas (Latvių kalbos institutas), išanalizavęs Jurio Plakio (Plāķis 1936) paskelbtus Šiaurės Kuršo mikrotoponimus kilmės aspektu (pavyzdžiui, tokius vietovardžius, kuriuose „pasislėpė“ lyvių nomenklatūriniai žodžiai – kalnų pavadinimai *Boschkangar*, *Kahrnetmegga*, *Uimatarra megga*, arba atvirkščiai – dūriniai, kurių pirmasis komponentas – finizmas: *Suhrkallans*, *Sornitkallans* etc. – tai medžiaga, kuri galėtų papildyti lyvių tezaurą).

Kultūrologijos tematikai skirtas Latvijos universiteto kalbininko Andrejo Veisbergo pranešimas apie latvių ir estų įvaizdį anglakalbiuose šaltiniuose, pradedant XVIII amžiumi – daugiausia kelionių užrašuose ir memuaruose. Ankstyvieji šaltiniai dažniausiai mini miestus (*Ryga*, *Jelgava*, *Valmiera*, *Tartu*, *Talinas*, *Narva*) bei kitataučių elitą, vietinių gyventojų visai nepastebėdami arba minėdami žmones, kurie kalba nesuprantama tarme. Vėliau Latvijos / Estijos stereotipinis įvaizdis keliauja iš vienos knygos į kitą.

Dalis pranešimų konferencijoje buvo skirti finistikai, ypač lyvių kalbai ir jos tarmėms. Karlas Pajusalu (Tartu universitetas) savo pranešime lygino lyvių pagrindinių dialektų fonologinę, gramatinę ir leksinę medžiagą. Jo išvada: nežiūrint geografinio nuotolio, Salacos lyvių kalba (tiek garsine sudėtimi, tiek žodynu) turi daugiau panašumų su Kuršo vakarų negu su rytų tarme. Tai paaiškinama tuo, kad tiek Salacos lyvius, tiek Kuršo vakarinės dalies tarmę labiau paveikė latvių kalba, be to, periferinė jos lokalizacija leido išsaugoti daugiau archajiškų kalbos ypatybių, o tuo tarpu Kuršo rytų tarmėje atsirado daugiau inovacijų. Garsiausias lyvių kalbos tyrėjas Tiitas-Reinas Viitso konferencijoje smulkiai analizavo plačias lyvių kalbos raiškos priemones nusakant būtinybę. Labai plačią temą – apie lyvių ir latvių kalbų ilgalaikių kontaktų rezultatus, atsispindinčius gramatinėse konstrukcijose ir žodyne, apie latvių kalbos įtaką lyvių gramatikos raidai bei atvirkščiai – mėgino aprėpti save paskutiniu juo lyviu vadinantis, neseniai lyvių kalba apsigynęs daktaro disertaciją Valtas Ernštreitas (Tartu universitetas) ir doktorantė Gunta Kļava (Latvių kalbos agentūra). Aiškiausiai skoliniai pastebimi lyvių kalbos leksikoje, tačiau nemažai pakitusi fonetika ir gramatika (ypač linksnių sistema). Šios permainos atsirado ir dėl to, kad lyviai ilgą laiką buvo dvikalbiai. Helsinkio universiteto gramatikė Rīgina Ajanki pristatė naujai pastebėtą konstrukciją, plačiai vartojamą suomių šnekamojoje kalboje: objekto nom. pl. forma kons-

trukcijose su nominatyviniu subjektu, pvz., *Me* (nom. pl.) *ostetaan auto* (nom. sg.) vietoje bendrinėje kalboje įprasto *Me* (nom. pl.) *ostamme auton* (acc. sg.) ‘Mes perkame automobilį’. Svečias iš Hamburgo Janas Henrikas Holstas, remdamasis fonetiniais, morfologiniais, sintaksiniais, leksiniais ir semantiniais ypatumais, mėgino pasiūlyti naują Baltijos finų kalbų klasifikacijos schemą. Savo ruožtu Helsinkio universiteto doktorantas Santeris Junttila kritiškai apžvelgė

ligi šiol pripažintus baltų kalbų finizmus, suabejojęs jų finiška kilme.

Baltų kalbų ir baltųjų naktų konferencijos dalyviai dėkoja svetingam, studentiškos nuotaikos kupinam Tartu universitetui bei pagrindinei konferencijos rengėjai Tiinai Kattel. Po poros metų ši konferencija, keliaudama aplink Baltijos jūrą, žada apsistoti Rygoje.

Laimute BALODE
[*laimute.balode@helsinki.fi*]